

Рефлекторно-трофічні впливи з активних точок шкіри на внутрішні органи як додатковий фактор лікування токсикозів вагітності

А. К. Подшибякін

І. П. Павлов пояснював механізм дії банок, гірчичників і деяких інших лікувальних засобів наявністю особливих трофічних нервів і трофічних рефлексів, які впливають на діяльність усіх органів цілісного організму, в тому числі й на головний мозок. І. П. Павлов у спеціальних експериментах спостерігав у собак ураження внутрішніх органів, «захворювання великих півкуль (у вигляді сильного затвердіння) з повним викривленням нормальних відношень тварини до зовнішнього світу». Розвиваючи далі ці павловські погляди, нам вдалося показати, що трофічні рефлекси, які виходять з певного внутрішнього органу і деяких відділів головного мозку, відбиваються на стані відповідних ділянок (активних точок) шкіри.

Завдяки цьому є можливість за змінюванням електричних потенціалів певних активних точок шкіри судити про зміни діяльності відповідних внутрішніх органів (шлунка, печінки, нирок, яєчників, матки, серця тощо).

За даними, що є в нашому розпорядженні, зміна електричних потенціалів у шлунку собаки відповідає зміні електричних потенціалів у певній активній точці шкіри.

Таким чином, можна припустити й інше, а саме: подразнення активних точок шкіри, зв'язаних з відповідним внутрішнім органом, може привести до більш цілеспрямованого впливу на цей орган в порівнянні з подразненням інших ділянок шкіри, які безпосередньо не зв'язані з цим органом.

Підтвердженням цього може бути багатющий досвід китайської медицини у лікуванні різних захворювань поколюванням голками та трипінанням.

При лікуванні ураженого органу таким методом голку вколюють у певну «життєву точку» (за нашою термінологією — активну точку), яка має зв'язок з ураженим органом. Наші дослідження на собаках і кроликах, в яких ми вивчали вплив з активних точок шкіри на функцію шлунка, показали чіткішу реакцію-відповідь шлунка в порівнянні з подразненням іншої, навіть великої, ділянки шкіри.

У людини розмір активних точок шкіри приблизно дорівнює десятикопійчній монеті. Тому ми й застосовували для лікування банки, невеликі гірчичники розміром з п'ятикопійчну монету і новокаїнову блокаду активних точок шкіри.

Активні точки шкіри, на які треба було вплинути, визначались по різкій зміні електричних потенціалів. Та з активних точок, яка мала максимальний електричний потенціал, відповідала органу з найактив-

нішим процесом, тобто органу, на який необхідно спрямувати вплив із шкіри. В зв'язку з цим розроблюваний нами метод рефлекторного впливу з шкіри на внутрішні органи відрізняється від наявних методів тим, що ми строго об'єктивним шляхом виявляємо невелику ділянку шкіри — активну точку, а не зону або сегмент. Зони або сегменти шкіри визначаються за суб'єктивними скаргами хворого на біль та за розладом чутливості. Тому ці зони недосить чітко обмежені і займають велику площу (зони Захар'їна — Геда).

Через значний розмір зон при лікуванні застосовують великі гірчичники, серії банок, обколівання новокаїном цілих ділянок шкіри.

Головним при нашому методі впливу на внутрішній орган є подразнення активної точки шкіри, а не ділянки чи зони. На великій ділянці шкіри — зоні чи сегменті — є кілька активних точок. Отже, при її подразнюванні вплив може поширюватись не тільки на орган, для якого він призначений, а й на орган, для якого цей вплив може бути навіть шкідливим.

Суть розроблюваного методу — вплив на внутрішній орган з маленької ділянки — активної точки, а не з великої зони шкіри.

В літературі є вказівки, що банки, поставлені на певні ділянки шкіри, крім загального поліпшення стану організму, викликають посилену перистальтику кишечника і сприятливо впливають на секрецію (В. В. Третьяков, 1947). Тому ми й зробили спробу застосувати банки для усунення деяких симптомів токсикозів вагітності і, зокрема, неважкого блювання.

Дослідження провадилися на хворих як в умовах поліклініки, так і в умовах клініки, якою керує проф. С. П. Виноградова.

Наші дослідження на 14 вагітних жінках провадилися в жіночій консультації і дозволяють констатувати, що банки, поставлені на активні точки шкіри, на 3—4-й день припиняють блювання (банки ставили 3—4 дні підряд, до припинення блювання). При лікуванні застосуванням дієти і брому в умовах клініки блювання в неускладнених випадках припиняється також приблизно на 3—4-й день.

При поєднанні лікування дієтою і бромом з банками на певні точки шкіри в умовах клініки при нетяжких формах токсикозу блювання різко зменшувалось або зовсім припинялось через 12—36 годин після застосування банок.

Наприклад, хвора Г. (іст. хвороби № 719, 1952 р.) поступила в клініку 1.IV із скаргами на часте блювання. 2.IV був обстежуваний стан активних точок шкіри. При цьому виявилось підвищення електричних потенціалів в активних точках шкіри, які характеризують стан шлунка і правого яєчника. В ніч на 3.IV були поставлені банки на активні точки шкіри, зв'язані з шлунком. До цього вдень хворій давали бром. 3.IV блювання припинилося.

Хвора Я. (іст. хвороби № 712, 1952 р.) поступила із скаргами на часті блювання. 4.IV блювання було 16 разів. Обстеження стану активних точок шкіри виявило зміну потенціалів в активних точках, які характеризують стан яєчників і пілоричного відділу шлунка. Вночі були поставлені банки на точки, зв'язані з пілоричним відділом шлунка як на животі, так і на спині. 5. IV блювання було лише двічі. Лікування: крім банок, бром, дієта.

В трьох випадках були поставлені банки або застосована новокаїнова блокада активних точок шкіри, що характеризують стан яєчників, але це призвело до посилення блювання.

Серед наших хворих були й такі, у яких електричні потенціали в активних точках шкіри, зв'язаних із шлунком, не були істотно змінені, але виявлялись різкі зміни потенціалів у точках, що характеризують стан печінки, нирок і яєчників. У цих випадках ставили банки або блокували новокаїном точки, зв'язані з печінкою і нирками.

Хвора К. (іст. хвороби № 924, 1952 р.) поступила в клініку 24.IV з діагнозом — токсикоз першої половини вагітності. Часті блювання. Обслідування 28.IV виявило зміну потенціалів в активних точках, зв'язаних з правим яєчником, печінкою і нирками. В день обслідування блювання були часті, незважаючи на застосування дієти і брому. На ніч були поставлені банки на активні точки печінки та нирок. 29.IV стан хворої покращав: блювання було лише чотири рази. 30.IV 1952 р. гр-ка К. виписалась.

Таким чином, дія бромів і спрямований трофічний вплив з певних точок шкіри на орган дає більший ефект в порівнянні із застосуванням бромів чи банок окремо.

Аналогічні результати були одержані й при інших токсикозах вагітності, нефропатіях, жовтяниці тощо.

Хвора Кр. (іст. хвороби № 1052, 1952 р.). Давність захворювання нирок — 3,5 року. Діагноз: нефропатія вагітності другої половини (37—38 тижнів). Поступила в клініку 5.VI. Аналіз сечі: від 6.VI білок — 1% , циліндри гіалінові — 1—2, циліндри зернисті — 6—7 в полі зору. 7.VI був обслідуваний стан активних точок шкіри. Виявлені різкі стрибки потенціалів в активних точках, зв'язаних з нирками; менші зміни потенціалів спостерігались у точках, зв'язаних з яєчниками, маткою, печінкою, селезінкою та шлунком. Банки ставили на точки нирок 7, 8, 9 і 10.VI. Аналіз сечі після банок 9.VI: білок — $0,1\%$, циліндри гіалінові — 3—4 в препараті; 10.VI: білок — $0,033\%$, циліндри зернисті — 5—6 в препараті.

Обслідування активних точок 11.VI показало зменшення потенціалів, приблизно в 3—5 разів проти результатів першого дослідження.

Лікування: крім банок, дієта, сірчанокисла магнезія.

13.VI хвора виписалась. Вдома їй не ставили банок, але вона додержувалась режиму, дієти і приймала сірчанокислу магнезію. 24.VI вона вдруге поступила в клініку.

Аналіз сечі від 25.VI: білок — 1% , циліндри гіалінові — 1—2, циліндри зернисті — 3—4 в полі зору, лейкоцити — 8—10 в полі зору.

27.VI обслідування виявило підвищення електричних потенціалів в активних точках шкіри, зв'язаних з нирками, в порівнянні з результатами дослідження від 11.VI. На ніч були поставлені банки на активні точки шкіри, зв'язані з нирками. Аналіз сечі від 28.VI: білок — $0,33\%$, циліндри гіалінові — 1—2 в препараті, лейкоцити — 6—8 в полі зору.

Ми спеціально наводимо цей не зовсім демонстративний приклад для того, щоб показати, що навіть у випадках хронічного ураження нирок банки на відповідні точки шкіри приводять до поліпшення стану організму.

В більш легких випадках токсикозів вагітності, які виражаються в недостатній діяльності нирок, банки справляють ефективніший вплив.

Хвора Кв. (іст. хвороби № 1196, 1952 р.). Діагноз: нефропатія вагітності. Поступила в клініку 20.VI. Аналіз сечі від 21.VI: білок — $0,33\%$, лейкоцити — 50—60 в полі зору, еритроцити незмінні — 1—2 в полі зору. Дослідження активних точок шкіри показало підвищення електричних потенціалів в активних точках, які характеризують стан правого яєчника і нирок. На ніч були поставлені банки на активні точки шкіри, зв'язані з нирками. Аналіз сечі від 22.VI показав відсутність патологічних змін. Хвора виписалась 26.VI. Лікування: крім банок, дієта, сірчанокисла магнезія.

Хвора П. (іст. хвороби № 1220, 1952 р.) поступила в клініку 25.VI. Діагноз: нефропатія вагітності, пієліт, набряки. Хвороба триває вже два місяці. Аналіз сечі від 27.VI: білок — $0,66\%$. Аналіз сечі від 30.VI: білок $0,66\%$, набряки. Дослідження активних точок шкіри 30.VI виявило підвищення потенціалів в точках, що характеризують стан лівого яєчника і нирок. На ніч поставили банки. 31.VI — після банок — набряки і пастозність зникли. Виписалась 1.VII. Лікування: крім банок, дієта, уротропін, стрептоцид, настій з ведмежого вухка, тепло.

Як бачимо, незважаючи на лікування різними засобами, вирішальний вплив на організм справило ставлення банок на активні точки шкіри, зв'язані з нирками.

В усіх випадках банки на активні точки шкіри, зв'язані з нирками, ставили, коли електричні потенціали активних точок, що характеризують стан нирок, були значно підвищені.

В інших випадках, коли електричні потенціали активних точок шкіри, які характеризують стан нирок, були нижчі в порівнянні із суміжними точками, банки на активні точки, що характеризують стан нирок, призводили до підвищення вмісту білка в сечі або не давали сподіваного ефекту.

Наприклад, хвора Б. (іст. хвороби № 1181, 1952 р.) поступила в клініку 19.VI з діагнозом: нефропатія другої половини вагітності. Аналіз сечі від 20.VI: білок — 0,33%, циліндри гіалінові — 0—1 в препараті, кристали трипельфосфату у великій кількості. Обслідування, проведене 21.VI, виявило підвищення електричних потенціалів в активних точках шкіри, які характеризують стан правого яєчника, і зменшення потенціалів у точках, зв'язаних з нирками. Банки на активні точки ставили 21 і 22.VI. Аналіз сечі від 23.VI: білок — 1%, циліндри гіалінові — 1—2 в препараті. Лікування: дієта, сірчанокисла магнезія.

Такі випадки «негативного» впливу банок або новокаїнової блокади спостерігались не тільки при недостатній діяльності нирок, але й при тривалих (4—6 років) хронічних запальних процесах в яєчниках. В останніх випадках ми іноді відзначали навіть деяке загострення процесу.

Це свідчить про те, що застосовувати банки або новокаїнову блокаду треба обережно, бо не в усіх випадках вони дають бажаний результат.

Позитивний ефект від застосування банок і новокаїнової блокади спостерігався нами в тих випадках, коли в активній точці, яка характеризує стан органу, електричний потенціал був підвищений.

Все це дає право заперечувати вказівки Біра (1905) і частково Третьякова (1947) про те, нібито «застосування банок може з успіхом конкурувати за ступенем ефективності, доступності та простоти техніки з будь-якими іншими видами фізіотерапії».

По-перше, щоб одержати позитивний ефект від діяння банок, їх треба ставити на певні активні точки шкіри, а не довільно в зонах болючої чутливості. З активних точок шкіри виходить більш цілеспрямований вплив на орган, ніж при подразненні великих зон шкіри. В останніх випадках можливе залучення до інтенсивної діяльності органів, подразнення яких протипоказане.

По-друге, як виявляється з продемонстрованого нами матеріалу, позитивний ефект від застосування банок спостерігався у тих хворих, у яких електричні потенціали активних точок, що характеризують стан органу, були підвищені. З цього можна зробити висновок, що для застосування банок треба знати стан усього організму, тобто вивчити усю рефлекторну дугу ураженого органу.

Можна припустити, що одним з методів визначення стану внутрішніх органів є вивчення топографії потенціалів активних точок шкіри. Тому треба цей метод використовувати для вивчення стану органів при рефлекторному та іншому впливі на них. Наведені приклади і демонструють це.

При рефлекторному впливі з активних точок шкіри на печінку ми зважали на стан органу. Тільки у випадках підвищеного значення електричних потенціалів активних точок шкіри, зв'язаних з печінкою, ми застосовували банки, які давали позитивний ефект.

Наприклад, хвора С.-м (іст. хвороби № 1078, 1952 р.) поступила в клініку 19.V. Діагноз: генералізований свербіж, жовтяниця. Аналіз сечі від 20.V: білок — 0,33%, жовчні пігменти чітко виражені. Обслідування активних точок шкіри 21.V виявило підвищення електричних потенціалів у точках, зв'язаних з печінкою, правим яєчником та нирками. 21, 22, 23.V — банки на певні точки, що характеризують стан печінки. Після банок хвора відзначає послаблення сверблячки, краще самопочуття. Аналіз сечі від 24.V: білок — сліди, жовчні пігменти слабо виражені.

Отже, і при токсикозах, зв'язаних з недостатньою діяльністю печінки, банки на певні точки шкіри можуть дати позитивний результат.

Продемонстрований матеріал дозволяє припустити, що банки, гірчичники, новокаїнова блокада активних точок шкіри не є для організму слабкими подразниками. Рефлекторний вплив від їх застосування, як показують наші дані, такий сильний, що може викликати навіть біль і перейми у випадках перенесеної вагітності, отже, може стимулювати пологи.

Можливість визначити об'єктивним шляхом ділянки шкіри — активні точки, що інтимно зв'язані з внутрішніми органами і відбивають їх стан, дозволяє використати рефлекторне подразнення точок шкіри для лікування токсикозів вагітності. Не відмовляючись від звичайних медикаментозних засобів лікування, ми вважаємо, що банки на відповідні активні точки шкіри своїм спрямованим рефлекторно-трофічним впливом сприяють ефективнішій дії медикаментозних засобів.

Механізм дії банок у сполученні з медикаментозними засобами і особливо з бромом можна легко уявити на основі вчення І. П. Павлова про трофічні нерви і трофічні рефлекси.

Банки, гірчичники, новокаїнова блокада збуджують діяльність трофічних нервів. За Павловим, застосування броду регулює співвідношення процесів збудження і гальмування в корі головного мозку в бік їх врівноваження і нормалізації.

На нашу думку, лікувальну ефективність банок, гірчичників, новокаїнової блокади визначають два компоненти: умовнорефлекторний, який діє через другу сигнальну систему, і безумовний, зв'язаний з трофічними рефлекторними імпульсами (павловські трофічні рефлекси), які проходять по складній рефлекторній дузі: активна точка шкіри — вищі нервові центри з динамічними центрами кори — внутрішній орган, — і з нормалізацією основних коркових процесів в результаті застосування броду.

В лікуванні токсикозів вагітності може бути застосована спрямована стимуляція трофічних процесів як в ураженому органі, так і в зв'язаних з ним ділянках кори. Цю стимуляцію найбільш ефективно можна здійснювати з активних точок шкіри.

ЛІТЕРАТУРА

Павлов І. П., Лабораторные наблюдения над патологическими рефлексами с брюшной полости, «О трофической иннервации», Полн. собр. тр., т. I, 1951.

Павлов І. П., «Пример экспериментально произведенного невроза», стор. 238; «Экспериментальная патология высшей нервной деятельности», стор. 235; Полн. собр. тр., том III, кн. 2, 1951.

Павлов І. П., «Проблема сна», стор. 4. Полн. собр. тр., т. III, кн. 2, 1951, «Лекции о работе больших полушарий». Лекция 20, стор. 375, Полн. собр. тр., т. IV, 1951.

Подшибякин А. К., «Активные точки кожи и их значение для диагностики и эксперимента», дисс., Киев, 1952; «Влияние головного мозга на взаимоотношения между активными и сопряженными точками кожи», Журн. высш. нервн. деят. им. И. П. Павлова, т. 2, в. 2, 1952.

Третьяков В. В., «О применении сухих банок в акушерско-гинекологической практике», Тр. туркменского мед. института, т. III, 1947, стор. 103—106.

Bier A., Nervenämie als Heilmittel, Leipzig, 1905.

Інститут фізіології ім. О. О. Богомольця
Академії наук УРСР,
лабораторія вищої нервової діяльності

Рефлекторно-трофические воздействия с активных точек кожи на внутренние органы как дополнительный фактор лечения токсикозов беременности

А. К. Подшибякин

Резюме

Разрабатываемый в лаборатории Г. В. Фольборта метод эксперимента и диагностики позволяет по изменению электрических потенциалов активных точек кожи предполагать о наличии патологического очага в том или ином из внутренних органов.

Применяя этот метод в целях обнаружения участков кожи для преимущественно направленного воздействия на внутренний орган, удалось установить, что банки, горчичники и новокаиновая блокада активных точек кожи оказывают заметное положительное действие на течение токсикозов беременности.

Однако положительный эффект от применения банок и других аналогичных средств наступал только при повышенном значении электрического потенциала в активной точке кожи, характеризующей состояние пораженного органа. При пониженном потенциале в активных точках кожи банки, горчичники и другие аналогичные средства приводили к обострению патологического процесса.

Сочетание применения банок, горчичников на активные точки кожи с одновременным приемом брома приводило к более быстрому и полному прекращению рвот у беременных по сравнению с применением одних банок.

Мы склонны объяснить отмеченные явления направленной стимуляцией трофических процессов в сложной рефлекторной дуге: активная точка кожи — высшие нервные центры с динамическими центрами коры — пораженный внутренний орган, — а также нормализацией основных корковых процессов в результате применения брома и условнорефлекторным действием банок в порядке самовнушения.